

SPIS RZECZY

Strona

Od Autora V

CZĘŚĆ PIERWSZA

Od zbrojnego wystąpienia Stanów Zjednoczonych do rozejmu państw centralnych z Rosją sowiecką w Brześciu Litewskim

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Walka na morzu i lądzie; stoczenie się Rosji w bolszewizm; rozejm brzeski; państwa wojujące a pacyfizm 3

Niemcy przeprowadzają bezwzględną walkę łodzi podwodnych, ale nie łamią nią zachodnich państw sprzymierzonych, prowokując zato zbrojne wystąpienie Stanów Zjednoczonych; na lądzie, we Francji, Niemcy stawiają skutecznie czoło ofensywie wojsk sprzymierzonych, wszczętej wiosną r. 1917; klęska Włochów w październiku na linii Caporetto-Tolmino; zmiany w Grecji; zwycięstwa Anglików w Mezopotamji i Palestynie 3

Bezsilność rosyjskiego rządu tymczasowego, a rosnąca władza sowietów; Kierenski; krótkie powodzenie ofensywy rosyjskiej (początek lipca); rozkład armji rosyjskiej przez bolszewizm; Niemcy zwyciężają w Galicji, na Bukowinie, biorą Rygę i wyspy; Kierenski likwiduje Kornilowa, a Kierenskiego — listopadowy przewrót bolszewicki 12

W Niemczech już marcowa rewolucja rosyjska potęguje pragnienie pokoju; cesarska z inicjatywy Bethmanna Hollwega zapowiedź reform demokratycznych; lipcowa rezolucja *Reichstagu* na rzecz pokoju; obóz militarystyczny obala Bethmanna; krótkie kanclerstwo Michaelisa; opozycja i fermenty rewolucyjne; demokratyczny gabinet Hertlinga . . . 20

Bezskuteczna interwencja pokojowa Watykanu (1 sierpnia); akcja pokojowa międzynarodówki socjalistycznej w Sztok-

holmie i wpływy w niej niemieckie; przeciwdziałanie zachodnich rządów sprzymierzonych; sowieć komisarzy ludowych występuje po myśli Niemców przeciw wojnie, a za rokowaniami pokojowymi; odmowa koalicji; państwa centralne za wnioskiem sowieckim; rozejm w Brześciu Litewskim (17 grudnia); sowiecka propaganda pacyfistyczna rozsądza zwartość wewnętrzną państw centralnych; Stany Zjednoczone wypowiadają w grudniu wojnę Austro-Węgrom; program wojenny Wilsona wobec Niemiec 25

ROZDZIAŁ DRUGI

- Stanowisko w sprawie polskiej Niemiec i Austro-Węgier* 39
- Zasadą polityki niemieckiej w dalszym ciągu utrzymanie podziału Polski; nowa bezskuteczna wiedeńska próba przetargu z Berlinem polsko-alzacko-lotaryńsko-rumuńskiego (sierpień 1917); wpływ niemieckiego naczelnego dowództwa; nagły, z inicjatywy Kühlmann (jesienią) zwrot ku rozwiązaniu austriacko-polskiemu; neutralizuje go plan aneksyjny niemieckiego dowództwa 39
- Odpowiedź państw okupacyjnych (8 czerwca) na *ultimatum* tymczasowej rady stanu; dalsza współpraca; konflikt władz niemieckich z młodzieżą akademicką; zatarg w sprawie wojska wiedzie do dymisji rady stanu (koniec sierpnia); trudna sytuacja zmusza okupantów do wydania aktów wrześniowych; wprowadzenie przez nich rady regencyjnej (27 października); zgoda na Kucharzewskiego 47
- Litwa narzędziem polityki niemieckiej; litewski zjazd krajowy (wrzesień) i taryba 66
- W sprawie zaboru pruskiego dalsza zasadnicza jednomyślność, tarcia natomiast o złagodzenie czy niezłagodzenie systemu ustaw wyjątkowych przy podtrzymaniu pozytywnego popierania niemczyzny 72

ROZDZIAŁ TRZECI

- Stanowisko w sprawie polskiej państw sprzymierzonych* 78
- W Rosji po Milukowie Tereszczenko (maj r. 1917); stanowisko rządu i społeczeństwa francuskiego; oświadczenia włoskie, szczególnie Sonnina; w Anglii przychylne stanowisko Bal-

foura, nieprzychylnie Lloyd George'a; jego opór przeciw zobowiązującej koalicję deklaracji zbiorowej na rzecz pełnego programu polskiego; Pichon usiłuje zatrzeć wrażenie ujemne 78

ROZDZIAŁ CZWARTY

Stanowisko społeczeństwa polskiego 88

Uchwały majowe (r. 1917) Kół wiedeńskiego i sejmowego, echa ich w innych dzielnicach oraz próby ich wypaczenia w Wiedniu pod wpływem tymczasowej rady stanu; Związek Międzypartyjny w zaborze austriackim; demokraci polscy w Rosji a rada stanu 89

Wobec odpowiedzi niemieckiej na *ultimatum* tymczasowej rady stanu kompromisowość jej większości, a wycofanie się z rady lewicy (koniec czerwca); zabańnienie sprawy wojskowej; odmowa wojskowych złożenia przysięgi (9 lipca); internowanie Piłsudskiego (21 t. m.); tymczasowa rada stanu cofa się na grunt neutralności, ale sytuacja jej pozostaje beznadziejna; stanowisko stronnictw Królestwa; wysłanie polskiego korpusu posiłkowego do Galicji (24 sierpnia); złożenie mandatów przez tymczasową radę stanu (30 sierpnia); w zaborze austriackim, pruskim i na Wileńszczyźnie 103

Ruch wojskowy wśród Polaków w Rosji i jego przeciwnicy; zjazd wojskowy w Piotrogradzie (8 do 22 czerwca); Naczelny Polski Komitet Wojskowy; Dowbor-Muśnicki; prace i trudności organizacyjne; zjazd polityczny w Moskwie (3 do 9 sierpnia); Rada Polska Zjednoczenia Międzypartyjnego 140

Ruch wojskowy wśród Polonji amerykańskiej; dekret prezydenta Rzeczypospolitej Francuskiej, tworzący armję polską we Francji (4 czerwca); stanowisko w sprawie armji polityków polskich 158

Powstanie Komitetu Narodowego Polskiego (15 sierpnia); mandaty, udzielone mu przez organizacje polityczne Polaków w kraju, w Rosji i w Stanach Zjednoczonych; uznanie Komitetu przez rządy sprzymierzone; jego akcja polityczna; o zbiorowe zaangażowanie się koalicji na rzecz Polski; przeciwnicy Komitetu 167

Stronnictwa Królestwa wobec patentu wrześniowego państw centralnych i rady regencyjnej; Kucharzewski zamierza wciągnąć Polskę w wojnę z Rosją, odstępuje od tego pod naciskiem Koła Międzypartyjnego; rząd umiarkowanie aktywi-

styczeń (7 grudnia); w zaborze austriackim walka o Naczelny Komitet Narodowy i jego likwidacja; w zaborze pruskim dążenie do niepodległości 188

Zabiegi Polaków w Rosji o akt zbiorowy koalicji; starania Rady Polskiej Zjednoczenia Międzypartyjnego o reprezentację polską na konferencji koalicyjnej; Lednicki i demokracja a pokój z Niemcami i uzależnienie działalności polskiej od rządu rosyjskiego; Rada Polska za wytrwaniem przy szerokim programie; oportunizm konserwatystów; sparaliżowanie akcji wojskowej; burza i anarchja społeczna od jesieni, szczególnie na Ukrainie 207

Komitetowi Narodowemu Polskiemu nie udaje się nakłonić rządów sprzymierzonych do zaangażowania się zbiorowego na rzecz pełnego programu polskiego (3 grudnia); trudności Komitetu w sprawie własnych uprawnień, położenia prawnego Polaków, kwestji wojskowej i podstaw materialnych akcji; twarde stanowisko Komitetu wobec koalicji i odmowa współpracy z radą regencyjną (wobec misji Sapiehy) 220

CZEŚĆ DRUGA

Traktaty brzeskie

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Rokowania delegacji państw centralnych z delegacjami rosyjsko-sowiecką i ukraińską oraz podpisane z nimi traktaty 239

Przygotowania na konferencji w Kreuznach (18 grudnia r. 1917); początek rokowań z delegacją sowiecką Joffego (22 grudnia); propaganda bolszewicka na szeroki świat; Czernin, Kühlmann, Hoffmann, naczelne dowództwo i cesarz Wilhelm; delegacja ukraińska Sewriuka; sprawa Chełmszczyzny i Podlasia oraz sprawa Galicji wschodniej; Trockij; walka o kraje okupowane; aprobata Wiednia dla polityki ukraińskiej Czernina; Seidler, Czernin, Hertling i Kühlmann w sprawie polskiej; traktat z Ukrainą z 9 lutego r. 1918 i konwencja w sprawie Galicji wschodniej; zerwanie rokowań z delegacją sowiecką i ofensywa niemiecka (od 18 lutego); traktat z Rosją sowiecką z 3 marca 239

Niemcy a państwa bałtyckie i Polska; traktat z Rumunją z 7 marca; front wschodni a zachodni; nietykalność zaboru pruskiego 263

ROZDZIAŁ DRUGI

Stanowisko w sprawie polskiej zachodnich państw sprzymierzonych 270

Lloyd George za Polską niepodległą, obejmującą wszystkie ży-
wioły rdzennie polskie, które chcą wejść w jej skład (5 stycz-
nia r. 1918); Wilson za Polską niepodległą, obejmującą zie-
mie, zamieszkałe przez bezspornie polską ludność i mające
wolny i zabezpieczony dostęp do morza (8 stycznia, podob-
nie 11 lutego); doniosłość zastrzeżeń; Balfour za przekreśle-
niem zbrodni Fryderyka Wielkiego z r. 1772 (10 stycznia
i 27 lutego); koalicja nie uznaje traktatu brzeskiego; Francja
przychyla się do żądań Komitetu Narodowego Polskiego
w sprawie armji polskiej (luty) 270

ROZDZIAŁ TRZECI

Stanowisko społeczeństwa polskiego 277

Daremne zabiegi rządu Kucharzewskiego i rady regencyjnej (an-
gażujące wizyty w Berlinie i Wiedniu 7 i 10 stycznia r. 1918),
by dopuszczono delegację polską do rokowań w Brześciu Li-
tewskim; stanowisko stronnictw w Królestwie; Polacy na
Wileńszczyźnie i Wołyniu, w zaborze austriackim i pruskim
domagają się pełnego zjednoczenia; dywersje 277

Rada regencyjna chce się oprzeć na społeczeństwie (dekret
o tymczasowej organizacji władz naczelnych z 5 lutego, na-
znaczenie wyborów); reakcja społeczeństwa przeciw trakta-
towi z Ukrainą; dymisja rządu (11 lutego), odezwy rady re-
gencyjnej (z 14 i 15 lutego), protesty i demonstracje w trzech
zaborach; znowu dywersje, które w Wiedniu powodują wy-
stąpienie socjalistów i narodowych demokratów z Koła Pol-
skiego (marzec) 295

Przejście „żelaznej brygady” Hallera pod Rarańczą na drugą
stronę frontu (16 lutego); likwidacja przez Niemców pierw-
szego korpusu polskiego Dowbora-Muśnickiego; trudne wa-
runki egzystencji korpusu; walki z bolszewikami; podporząd-
kowanie się radzie regencyjnej, która jednakowoż jest bez-
silna; umowy z Niemcami, przez nich narzucone (od 24 lu-
tego); ostateczna likwidacja (21 maja) 312

Komitet Narodowy Polski w Paryżu: odezwa z powodu traktatu
z Ukrainą; umowa wojskowa francusko-polska z 22 lutego;
akcja na rzecz armji i Komitetu Narodowego w Brazylii;

zdobycie praw konsularnych; organizacja opieki cywilnej; załatwienie sprawy finansowej; udział w ruchu, zmierzającym do rozbicia Austro-Węgier; kongres w Rzymie (8 do 10 kwietnia) 325

CZEŚĆ TRZECIA

Okres rozstrzygający wojny aż do klęski państw centralnych

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Wojna i rozejm; rozpadnięcie się Austro-Węgier i przewrót w Niemczech 347

Na wschodzie: na Ukrainie, w Finlandji i w Rosji; niemiecka ofensywa we Francji, poczynszy od 21 marca r. 1918, przyczyny jej niedostatecznej energii, zarazem klęska armji austriacko-węgierskiej nad rzeką Piave (połowa czerwca); kontrofensywa wojsk sprzymierzonych we Francji od 18 lipca, zaczęta ponownem uderzeniem nad Marną, powoduje stopniowy odwrót całej armji niemieckiej wśród ciężkich strat; klęska i kapitulacja Bułgarji (wrzesień) i Turcji (październik) 347

Szukanie w Wiedniu i Berlinie dróg, wiodących do pokoju; inicjatywa wiedeńska w sprawie „nieobowiązującej wymiany myśli” (14 września) zawodzi; zwrócenie się nowego kancleza niemieckiego, Maksymiljana Badeńskiego, do Wilsona po rozejm i pokój (4 października), wymiana not między Waszyngtonem a Berlinem i nota Wiednia do Waszyngtonu; rozpadnięcie się Austro-Węgier, odpowiedź Waszyngtonu na notę wiedeńską i rozejm w willi Giusti (3 listopada); przewrót w Niemczech i rozejm w Rethondes (11 listopada) 356

ROZDZIAŁ DRUGI

Stanowisko w sprawie polskiej państw centralnych 370

Nowe targi berlińsko-wiedeńskie wiosną i latem r. 1918; rząd niemiecki forsuje swoje rozwiązanie t. zw. „kandydackie” wobec Wiednia i Warszawy (narady w Spa, szczególnie w połowie sierpnia); ostatnie rokowania w sprawie polskiej w postaci narad ekspertów niemieckich i austriacko-węgierskich w Berlinie (koniec września) wykazują jeszcze

- współzawodnictwo w dążeniu do gospodarczego spętania Polski i nieustępliwość Niemiec w żądaniu „poprawienia” granicy mimo doznanej już klęski we Francji 370
- Wobec Królestwa słowa a czyny wiedeńskie i sprzeczności niemieckie; wobec społeczeństwa zaboru pruskiego od niemieckiej politycznej ofensywy do defensywy (jesień); niemiecka mobilizacja obrony wojskowej i przyspieszenie wybuchu powstania wielkopolskiego (27 grudnia) 378

ROZDZIAŁ TRZECI

- Stanowisko w sprawie polskiej państw sprzymierzonych* 387
- Niebezpieczeństwo zniwelowania sprawy polskiej z zagadnieniem Austro-Węgier; dwie deklaracje wersalskie z 3 czerwca r. 1918, jedna w sprawie Polski, druga w kwestji Czechosłowaków i Jugosłowian; inicjatywa francuska na rzecz Polski w Watykanie; rząd francuski za faktami dokonanymi Polaków i w obronie Komitetu Narodowego, a rząd angielski przeciw faktom dokonany; sympatje społeczeństwa amerykańskiego dla narodu polskiego, a stosunek polityczny rządu waszyngtońskiego do sprawy zaboru pruskiego; decydujący w tej mierze wpływ zwycięstwa 387
- Akcja antypolska żydostwa międzynarodowego, jej źródła, metody i cele; bezskuteczne przeciwdziałania polskie; presja Żydów na rządy sprzymierzone, które interwenjują w kwestji „pogromów”; deklaracja Komitetu Narodowego Polskiego; ostrze ataku żydowskiego stępione 398

ROZDZIAŁ CZWARTY

- Stanowisko społeczeństwa polskiego* 407
- Mimo Brześcia Litewskiego nowe zabiegi aktywistów w Berlinie i Wiedniu; tajna nota rządu Steczkowskiego, proponująca państwowemu centralnemu przymierzu (29 kwietnia r. 1918); i to, chociaż wybory do rady stanu dały zwycięstwo Kołu Międzypartyjnemu; posłowie polscy w Wiedniu obalają gabinet Seidlera; przesilenie w berlińskim Kole parlamentarnem i wybór nowego opozycyjnego prezydium . . 409
- Komitet Narodowy Polski, jego oddziaływanie na kraj i opracowanie programu terytorjalnego; jego akcja wojskowa

(uroczystość wręczenia sztandarów — 22 czerwca); jego dalsza współpraca z ruchem antyaustriackim i postęp sprawy polskiej i sprawy czeskosłowackiej 425

Rząd Steczkowskiego przeciwko deklaracji wersalskiej i orędzie rady regencyjnej za ścisłym porozumieniem z państwami centralnymi (czerwiec); zasadnicze starcie polityczne w radzie stanu; Janusz Radziwiłł i Ronikier w Spa (13 sierpnia); ujawnienie noty kwietniowej wywołuje oburzenie w kraju i zniewala Steczkowskiego do dymisji; Koło wiedeńskie (bez narodowych demokratów i socjalistów) podtrzymuje gabinet Hussarka; Koło berlińskie domaga się prawa samostanowienia narodów 441

Komitet Narodowy Polski występuje przeciw angażowaniu Polski po stronie państw centralnych: wymiana pism między Komitetem a rządem francuskim (2 i 5 września); Komitet odmawia współdziałania z radą regencyjną i wzywa społeczeństwo w kraju do wzmocnienia opozycji; przybycie do Paryża Józefa Hallera (połowa lipca) po epopei w Rosji (bitwa pod Kaniowem — 11 maja, objęcie naczelnego dowództwa na wschodzie — czerwiec); umowa Komitetu z rządem francuskim z 28 września o jednej jedynej armji polskiej na wszystkich terenach walk koalicji pod jednym dowództwem i władzą Komitetu; Haller naczelnym wodzem armji (4 października); uznanie armji przez Anglię, Włochy i Stany Zjednoczone za armję sprzymierzoną i współwalczącą (październik i listopad); misja Seydy do Paderewskiego i Wydziału Narodowego w Chicago, który zacieśnia stosunek z Komitetem; Dmowski w Stanach Zjednoczonych: sejm polski w Detroit (koniec sierpnia) i oddziaływanie na Wilsona (memorjał o terytorjum państwa polskiego), Lansinga i House'a; Komitet a sprawa rządu *de facto*; koalicyjne konferencje w sprawie rozejmu z państwami centralnymi i niezaprośzenie na nie Komitetu . . . 453

Rada regencyjna staje 7 października na gruncie programu zjednoczenia i niepodległości; stanowisko stronnictw; rezygnacja Kucharzewskiego; przedstawicielstwo polskie zaboru austriackiego oświadcza cesarzowi Karolowi, że się nie interesuje sprawami Austrii (12 października); Koło Polskie w berlińskim *Reichstagu* domaga się wszystkich ziem polskich i własnego wybrzeża polskiego (5 października), to samo czyni społeczeństwo w kraju; krótkotrwały gabinet Świeżyńskiego (koniec października i początek listopada); rząd lubelski Daszyńskiego (7 listopada) i opozycja

przeciwko niemu; Piłsudski wraca do kraju 10 listopada, otrzymuje z rąk rady regencyjnej władzę wojskową 11 t. m. a 14 t. m. pełnię władzy, powierza misję utworzenia rządu Daszyńskiemu, następnie Moraczewskiemu; rząd lewicowy Moraczewskiego (18 listopada) natrafia na zwarty opór większości kraju i boryka się z trudnościami wewnętrznymi 492

Likwidacja państwowości austriackiej: Komisja Likwidacyjna (28 października); pierwszy konflikt z Czechami, załagodzony tymczasowo umową w Polskiej Ostrawie (5 listopada); zamach ukraiński we Lwowie, protegowany przez władze austriackie, (1 listopada) i ogłoszenie zachodniej republiki ukraińskiej; kontrakcja polska wiedzie do uwolnienia Lwowa (22 t. m.), ale nie oskrzydla wojsk ukraińskich; przewrót w Poznańskim (od 9 listopada): opanowanie przez Polaków rad robotniczych i żołnierskich i improwizowanie sił wojskowych; niemiecki *Heimatschutz* i *Grenzschutz*; powstanie Naczelnej Rady Ludowej 515

Misja Stanisława Grabskiego z ramienia Komitetu N. P. do kraju; opinia w trzech dzielnicach za rządem porozumienia i współdziałaniem z Komitetem, sprzeciw lewicy Królestwa; Paderewski udaje się jako przedstawiciel Komitetu do kraju i po przejeździe przez Poznań staje w Warszawie 3 stycznia r. 1919; delegacja Piłsudskiego z Dłuskim na czele w Paryżu i jej stosunek do Komitetu; ustąpienie pod naciskiem opinii publicznej rządu Moraczewskiego i powstanie rządu Paderewskiego (16 stycznia) na podstawie porozumienia się z Piłsudskim i z Komitetem; sejm ustawodawczy, wybrany 26 stycznia, powierza definitywnie władzę naczelnika państwa Piłsudskiemu (20 lutego) i wyraża zaufanie rządowi Paderewskiego; wzajemne uznanie rządu i Komitetu Nar. Pol.; formalne uznanie państwa polskiego i jego rządu przez koalicję (od 30 stycznia począwszy); przyjęcie do Komitetu przedstawicieli Piłsudskiego powoduje tarcia wewnętrzne; prace przygotowawcze Komitetu przed konferencją pokojową 533

Powstanie wielkopolskie od 27 grudnia r. 1918, jego znaczenie i linja demarkacyjna, ustalona w Trewirze (16 lutego r. 1919); walki z bolszewikami i z Ukraińcami (zwycięstwo w okolicach Lwowa — połowa marca) oraz napad czeskosłowacki w Cieszyńskim (układy z lutego) 559

Rozwój armji polskiej we Francji, szczególnie na terenie włoskim; formacje polskie na Wschodzie, ich walki i powrót do

- kraju; sprawa wysłania do kraju armji polskiej we Francji, z powodu trudności technicznych i oporu Niemców przełamana dopiero w kwietniu 572
- Międzysojusznicza konferencja pokojowa a Polska; postawienie na konferencji przez Dmowskiego całokształtu zagadnienia polskiego (29 stycznia); noty Komitetu Narodowego w sprawie granic państwa polskiego (28 lutego i 3 marca); większość rozszerzonego Komitetu trwa na stanowisku, odrzucającem zasadę federacji; stopniowa likwidacja Komitetu, którego ostatnie posiedzenie 15 sierpnia; organizacja i skład Delegacji Polskiej na konferencję pokojową 586